אור הצפון — התורה והמעשה

התורה והמעשהא. הורונו חכמינו שלימוד תורה עולה על הכל, ושכרו מרובה מאד, וכדבריהם במשנה לאחר שמינו את כל המעלות: "ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א:א). וכשם שלימוד תורה חשוב מהכל כך ביטול תורה חמור מהכל ובאים בעוונו העונשים הקשים ביותר. וכבר אמרו: "ויתר הקדוש ברוך הוא לישראל על עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עוון ביטול תורה" (ראה ירושלמי חגיגה א). ונראה לנו שהדברים אמורים בלימוד התורה בלבד ואין זה קשור בקיום התורה. תלמוד תורה לחוד ומעשה לחוד, שני ערכים אלה מושגים נפרדים הם. אמנם חז"ל אומרים: "ולא עם הארץ חסיד" (אבות ב:ה), כלומר שמי שאינו חכם בתורה גם אינו יכול להיות חסיד במעשה. אבל להיפך יתכן, שאף מי שהוא חכם גדול בתורה אינו מדקדק בקיומה למעשה. כך היא העובדה לגבי חכמות העולם, שישנם אנשי מדע שהשתלמו במקצועות מסוימים וקיבלו תוארים אקדמאיים, ולמעשה אינם עוסקים בהם ואין זה פוגע כלל בידע שלהם.

אולם לא כן הדבר לגבי תורת ה'. תורת ה' אחווה ודבוקה בקיום מצוותיה, וכל ערכה הוא במעשה ואין להפריד ביניהם. ולא עוד אלא שיש להקדים המעשה ללימוד, כמו שהכריזו אבותינו בהר סיני: "נעשה ונשמע" התנאי קודם ללימוד התורה הוא המעשה. וזוהי משמעותו של המושג תורה, שגיזרתו מלשון הוראה, כלומר, שהיא מורה לנו ומלמדת אותנו מה לעשות. בה במדה שחסר במעשה, חסר בתורה, כי בלי מעשה חסרה כל המשמעות שבתורה. ולפי זה מה שאמרו חז"ל: "לא המדרש עיקר אלא המעשה" (אבות א), אין הפירוש שבלי המעשה אין המדרש עיקר, אלא בלי המעשה אין לו ערך כלל.

והנה דואג ואחיתופל יוכיחו! כתוב על דואג: "נעצר לפני ה' וכו' אביר הרועים אשר לשאול" (שמואל א כא:ח), כלומר: "עוצר עצמו לעסוק בתורה ואב בית דין" (רש"י שם), וחז"ל דרשו עליו את הפסוק: "איה סופר איה שוקל" (ישעיה לג), שהיה סופר כל אותיות שבתורה ושוקל כל קלים וחמורים שבתורה וכו'. כן כתוב על אחיתופל שדוד קראו: "רבי אלופי ומיודעי" וכמו כן שאלו דואג ואחיתופל שלש מאות או ארבע מאות שאלות במגדל הפורח באויר וכו'. ובכל זאת "לא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהילכתא" (סנהדרין קו:). הרי שאף שהיו גדולי עולם בתורה, אבל מאחר שנמצאו לקויים במעשה, מסיבת פגם במדות כפי שמסופר בנביאים ובחז"ל, ואם כי זה לא היה אלא בשיעור כל שהוא, כי אחרת לא היו נותנים להם לעמוד בראש העם, ובכל זאת גרם פגם זה גם בתורתם עד כדי כך שלא יכלו לכוון שמועה להלכה, ומתוך כל ארבע מאות או שלש מאות השאלות במגדל הפורח באויר לא פתרו אף אחת מהם (ראה שם).

הוא אשר דיברנו, שלימוד התורה והמעשה חד הוא ואם חסר במעשה, פגום גם הלימוד וחסר בהבנת התורה ואין בזה אלא מה שיש בזה.

ולא רק התורה אלא כל חכמת ה' בבריאה לא נתגלתה אלא במעשה היצירה, במעשה בראשית. ולכן דורשים חז"ל על הכתוב "בראשית ברא אלהים", שלא נברא העולם אלא בשביל התורה שנקראת ראשית, (רש"י בראשית א:א) כי מהי מטרת התורה, ללכת בדרכי ה' ובמדותיו: "מה הוא רחום וחנון, אף אתה היה רחום וחנון" (שבת קלג:), ואין מכירים את רחמי ה' וחסד ה' אלא מתוך מעשי הבריאה, ואם חסר בהליכה

בדרכיו, חסר בהכרת חכמתו בבריאה, וגם להיפך, אם חסר בהכרת חכמת הבריאה, חסר בהליכה בדרכיו.

ב. ועוד יותר מזה, אף קדושת האדם שלכאורה נראית לנו כמעלה מופשטת, גם היא תלויה כולה במעשה. כתוב בתורה: "זאת החיה אשר תאכלו וכו' אך את זה לא תאכלו וכו' והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני" (ויקרא יא). הרי רואים אנו שכל הקדושה תלויה במעשה, שבזה שלא יאכלו מהבהמות הטמאות ושקצים ורמשים, יתקדשו לפני ה'. ולא עוד אלא שמדמים עצמם בזה להקדוש ברוך הוא שהוא קדוש.

ואין הקדושה באה למי שפורש מהמאכלות האסורות מטעם שנפשו קצה בהם בגלל אצילות ועדינות, כי עם כל הערך שבדבר אינו אלא בבחינת יורש נחלת אבותיו, והריהו דומה לבנו של נסיך היורש את תואר אביו שאם כי הוא גם ממשיך בנימוסיו ובדרך אצילותו של אביה אבל לא משום שהוא משיג אותם מזכויות עצמו אלא מכוח הירושה ויחוס אבות. ואין התורה מסתפקת בכך, אלא שחייבים אנו לעצב את עצמותנו על ידי מעשינו, כלומר, להפוך את מציאותנו לחטיבה של קדושה על ידי קיום המצוות של מעשי הפרישות.

וזה מה שאמרו חז"ל: "לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר חזיר וכו', אבל אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר על כך" (ספרא כ). אמנם באופן טבעי צריכה נפשו של אדם שמקורה מגנזי מרומים לקוץ בשקצים וברמשים ובכל המאכלות האסורות, ובפרט אדם שעולה במדריגתו הרוחנית ונפשו מתעדנת, אבל אין זו עוד ההתעלות והקדושה שה' דורש מן האדם, אלא חובה עליו להינזר ממאכלות אלה ולפרוש מהם למעשה כדי לקיים גזירותיו, ורק אז בא לידי קדושה. ולכן אף שאמר הקדוש ברוך הוא ליוצאי מצרים: "אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים וכו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט), כלומר, שעל ידי קבלת התורה יהפכו לגוי קדוש, ובודאי יגיעו בזה למדריגה כזו שנפשם תקוץ במאכלות האסורות מפאת עדינות נפשם, בכל זאת עדיין לא ישיגו בזה מדריגת הקדושה אלא לאחר שיפרשו ממאכלות האסורות למעשה לשם קיום גזירותיו של הקדוש ברוך הוא, כדברי הכתוב: "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני", רק על ידי התקדשותכם למעשה, משום שאתם חייבים להידמות למדותיו של הקדוש ברוך הוא "מה הוא קדוש אף אתה קדוש" - רק אז תהיו קדושים.

ומשום כך אנו מוצאים בקורח שאמר "כל העדה כולם קדושים" (במדבר טז) ומשה רבינו לא חלק עליו בזה, ובכל זאת ירש גיהנום וירד חיים שאולה, כי לא מספיקה המדריגה של קדושה מכוח המדריגה הטבעית של כל עדת בני ישראל בזה שקיבלו את התורה (ראה רש"י במדבר טז:ג בשם תנחומא שכולם קדושים כי "כולם שמעו דברים בהר סיני מפי הגבורה"), אלא יש לקנותה, כאמור, על ידי קיום מעשי של מצוות ה' יתברך וזוהי תשובתם של ישראל לאחר מתן תורה: "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה" (שמות כד:ג).

וכלל זה אנו למדים גם מברייתא דרבי פנחס בן יאיר שמתחילה מתורה: "תורה מביאה לידי זהירות וכו'" ורק לאחר מעשים רבים המביאים לידי מעלות אחר מעלות מגיעים לידי קדושה שזוהי המדריגה האחרונה.